

ATELJÉN 2018

- tillsammans skapar vi
framtidens trygghetssystem

Gabriel Mellqvist, Lovisa Eklund

Hur undviker vi fattigpensionärer?

Min granne är en av dem, fattigpensionärerna. Hon som en gång hade det ganska bra ställt måste nu vända på varena krona. Leta efter extrapriser i reklamutskicken och gå till affären en kilometer längre bort för att köttet är några kronor billigare. Och alltid är det skräcken vid månadens slut för att någon oförutsedd utgift ska dyka upp.

Frågan är då: hur kan vi påverka pensionen med utgångspunkt i ett pensionssystem som med all säkerhet minskar våra inkomster kraftigt om vi inte agerar här och nu istället för där och då?

Kanske är det största problemet med pensionssystemet just att vi är kortsiktiga. Att det naturliga och trevligaste sättet att agera på är att bejaka våra infall här och nu. Många har till och med svårt att tänka ett år framåt eller att planera julleddigheten två månader i förväg.

Dessutom bygger pensionssystemet på att vi engagerar oss. Men tyvärr är det inte bara pensionen vi förväntas engagera oss i. Det är allt från barnens matsäckar, problem på jobbet, relationer, elpriser, hälsa och val av tandläkare som skriker efter vårt helhjärtade engagemang. Så med den utgångspunkten, vad kan göras för att bromsa trenden och få färre fattiga pensionärer i framtiden?

Jag var med på Alectas Ateljén, där 60 ledande personer, från politiker till pensionstoppar diskuterade framtidens utmaningar för trygghetssystemet. Här är det som fastnade hos mig och som jag faktiskt tror kan leda till färre fattigpensionärer i framtiden.

Färre valmöjligheter och större ansvar från stat och arbetsgivare

En bra åtgärd från politiskt håll var beslutet om att minska antalet fonder på PPM-torget. Valfrihet i all ära men när valen blir för många riskerar det att leda till att vi inte gör några alls. Att kunna ta hand om pensionen och bilda sig en bra uppfattning om dess olika delar och regler, kräver dessutom väldigt mycket engagemang och kunskap.

Förutom att minska valen, så bör ett större ansvar läggas på stat och arbetsgivare istället för på individen. Idag infinner sig insikten om att vi faktiskt ska bli pensionärer först vid 40 år, att lägga ett allt för stort ansvar på våra unga, är därför dömt att misslyckas.

Avsättningen till pensionen bör höjas och med tanke på ränta-på-ränta effekten så kan en idé vara att avsättningen är som högst i början av arbetslivet, för att senare trappas ned. Det skulle kunna handla om högre avsättningar för unga både till deras premiepension och tjänstepension.

Ett större ansvar bör också tas för alla som saknar tjänstepension. Systemet idag inkluderar bara majoriteten. Och för att få fler ungdomar att börja arbeta tidigare skulle man kunna sänka åldern för insättningar till tjänstepensionen inom ITP från nuvarande 25 år till 23 år.

Ett annat problem med tjänstepensionen är att det även här finns ett stort utbud, samtidigt som man oftast får nya pensionsförsäkringar i samband med ny arbetsplats.

Rekordet idag är 35 olika pensionsförsäkringar intjänade på olika arbetsplatser. I takt med den snabbt växande gigeekonomin riskerar de att bli än fler. Antalet pensionsförsäkringar bör därför bli färre, och kunna slås samman.

Få ungdomar att tänka på pension

Ju tidigare vi börjar engagera oss desto bättre. Hela vägen räknas, det vill säga alla våra livsval vägs samman och påverkar vår ekonomi senare i livet. Och ingen varningsklocka kommer att ringa för den som är halvvägs in i korridoren, men vars pensionssparande är på väg att gå åt skogen.

Vilka val vi gör kanske inte i första hand styrs av hur stor vår framtida pension blir, men har vi kunskap om hur pensionen påverkas av det vi gör, så kan vi åtminstone göra aktiva val.

En lösning på problemet skulle kunna vara att börja utbilda i privatekonomi i tidig ålder. Till exempel redan i grundskolan. Det kan gälla hur ekonomin påverkas beroende på hur länge jag väljer att studera, vilken bransch jag arbetar inom, och vilka kollektivavtal jag har.

Idag har vissa universitet och högskolor ekonomiska incitament för att hålla kvar elever i långa utbildningar. En reform av universitetens finansiering är ett konkret förslag på hur den genomsnittliga utbildningstiden skulle kunna kortas ned, och på så vis få ut ungdomar i arbete tidigare.

Eftersom svenska ungdomar pluggar väldigt länge och kommer ut i arbetslivet sent, skulle man också kunna belöna dem som avslutar sina utbildningar på kort tid, med avskrivningar av studieskulden.

Att få ungdomar att tidigt inse hur deltidsarbete och privat pensionssparande påverkar den totala pensionen, är en annan nyckel till framgång. Idag arbetar till exempel 30 procent av alla kvinnor deltid, många av dem prioriterar att vara mer med sina barn under småbarnsåren, andra skulle vilja arbeta heltid men har inte den möjligheten.

Lagen om anställningsskydd, LAS, har inte riktigt fungerat som den var tänkt. Idag kan en arbetsgivare till exempel förvandla heltid till deltid, och plocka timmar utan att den anställde har något skydd.

Men tack vare politiska initiativ så kan problemet med ofrivilligt deltidarbete mildras, när LAS ändras år 2022. Ett annat exempel på en åtgärd som ökar möjligheterna till en bättre pension.

En intressant diskussion på seminariet gällde också att något skulle ge oss längre tid i arbetslivet och därmed högre pension är att bryta normer och vanor kring formell utbildning och titlar.

Idag är vi mer flexibla med vår kunskap och lär oss på nya sätt, i och med digitaliseringen. Genom ökad satsning på folkbildning kan vi verka för att förstärka bilden av att en formell utbildning på universitet eller högskola inte alltid är nödvändig.

Öka möjligheten för äldre att arbeta längre

För vissa är det kanske okej att ha det knapert på äldre dagar. Kanske kan vi faktiskt tänka oss att konsumera som mest när vi är unga för att sedan dra ned ordentligt på utgifterna när vi är äldre, och på så vis inte behöva gå i pension senare. Det här är förstås också en möjlighet, så länge det är ett aktivt val.

Samtidigt är vårt framtida jag en komplett främling. När vi är 25 år har vi ingen aning om hur vi kommer att må eller resonera när vi är 65.

Det kan då vara bra att ha planerat för ännu en möjlighet, nämligen att fortsätta arbeta några år till och på så vis höja pensionen. En bra förutsättning för det är att göra det enkelt att omskola sig, inte bara för den som har ett tungt och slitsamt arbete, utan även för den som arbetar i en bransch som i takt med digitalisering och automatisering annars riskerar att bli överflödig på arbetsmarknaden.

Här är det viktigt att identifiera de yrkesgrupper som troligen kommer att behöva omställas i ett tidigt skede.

Åtgärder skulle också behövas för att underlätta för äldre att stanna kvar i arbetslivet och bli mer attraktiva på arbetsmarknaden. Till exempel genom vidareutbildning, och lägre arbetsgivaravgift på anställningen.

Och för den som gått i pension men som inte gillar sin tillvaro bör inte loppet vara kört. Att möjliggöra en paus i tjänstepensionsutbetalningar skulle kunna få tillbaka människor till arbetsmarknaden.